

Nr 248.

Av herr **Wagnsson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av småskolseminarierna m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 212 angående omorganisation av småskolseminarierna m. m. föreslås under vissa angivna förutsättningar, att riksdagen detta år beslutar om statens övertagande av den utbildning av småskollärare, som hittills tillkommit landsting och stad, som ej deltagar i landsting, samt att lärokursens längd och elevantal i varje klassavdelning fastställas, medan däremot beslut om övriga detaljer uppskjutes till en kommande riksdag.

Förslaget har, i vad det avser ett förstatligande av småskollärarytbildningen, mottagits med stor tillfredsställelse i folkskolkretsar. Åtgärder, som syfta till en centraliserad och rationaliserad utbildning för denna lärogrupp, kunna säkerligen påräkna intresse och sympati i alla läger. Då dessutom genom den förordade anordningen i fråga om *antalet* utexaminerade småskollärarinnor det nuvarande tillståndet av planlöshet och desorganisation komme att ersättas med ordning och enhetlighet, borde garantier kunna vinnas för en efter det förefintliga behovet mera smidigt anpassad lärarinneutbildning. Statens övertagande av denna utbildning måste också betraktas som naturlig därigenom att en börda avlyftes landstingen, som i framtiden befrias från att på sätt hittills skett sörja för en uppgift av väsentligen statlig karaktär.

Om alltså den föreliggande propositionen i den mån den tar sikte på ett förstatligande av småskollärarytbildningen förtjänar allt understöd, måste dock invändningar göras mot förslaget i vad det avser de förstatligade småskolseminariernas lärokurs.

Från småskolans målsmän har med kraft hävdats nödvändigheten av utbildningstidens utsträckning med ytterligare ett år. Frågan om småskollärarytbildningens längd har som av propositionen framgår varit föremål för överväganden sedan lång tid tillbaka.

Under den tid, landstingen närmast haft omsorgen om att utbilda småskollärarynner, ha de funnit nödvändigt att alltjämt förbättra densamma, bl. a. genom utsträckning av lärotiden. Utbildningstiden på 1860-talet var helt kort. Från år 1873 blev seminariekursen i allt flera fall ettårig. Då Kungl. Maj:t år 1878 i de första stadgandena rörande denna utbildning bestämde, att kursen skulle vara ettårig, funnos redan åtta landstingsseminarier med denna undervisningstid. Två norrländska landsting gjorde kursen vid sina på 1880-

talet upprättade seminarier från början tvåårig. Vid denna tid började man vid seminarier i det övriga Sverige utsträcka kursen till tre terminer. Sist i denna utveckling kom Lunds seminarium 1912. Men då var redan antalet seminarier med två års kurs uppe i femton, endast fem seminarier stodo kvar med tre terminers kurs. Då 1919 års stadga bestämde, att kursen skulle vara tvåårig, hade redan även dessa — seminariet i Kristianstad dock först samma år — infört tvåårig kurs.

Den här påvisade utvecklingen torde i väsentlig grad ha främjats genom initiativ från folkskolans lärarkår, som tillfullo insett betydelsen av förbättrad lärarutbildning. Så framfördes bestämda yrkanden på utsträckt undervisningstid vid småskoleseminarierna vid de allmänna svenska folkskollärarmötena åren 1889, 1898 och 1908. Inom Sveriges allmänna folkskollärareförening uttalade sig redan år 1903 av 216 kretsar icke mindre än 207 för en tvåårig kurs. År 1908 upptogs inom nämnda förening åter frågan om småskollärarinnornas utbildning. Centralstyrelsen ansåg då för sin del självfallet, att kursen vid alla seminarier måste utsträckas åtminstone till två år. Av de 274 kretsar, som behandlade ärendet, anslöto sig 271 till centralstyrelsens mening, medan tre kretsar ville sätta tiden till 2½ år. Centralstyrelsen ingav år 1911 till Kungl. Maj:t en skrivelse angående reformering av småskoleseminarierna, vari bland annat påyrkades lärotidens utsträckning till två år vid alla seminarier.

Först sju år senare började man kunna skönja förverkligandet av de sålunda framförda kraven på en reform av småskollärrinneutbildningen. År 1918 ingav Kungl. folkskolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t förslag till nya grunder för småskoleseminariernas organisation. Härvid uttalade överstyrelsen beträffande utbildningstiden: »Att seminariekursen måste vara minst tvåårig torde kunna anses som självfallet. Man kan till och med sätta i fråga, huruvida en tvåårig kurs kan anses vara fullt tillfredsställande. Från en del håll har man också yrkat på att kursen borde bli treårig, då det ansetts möta alltför stora svårigheter att på två år hinna med den utbildning, som med de allt större anspråken på lärarpersonal numera kunde anses erforderlig.» Överstyrelsen ansåg sig dock icke kunna tillstyrka förlängning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna utöver två år, då ett flertal småskoleseminarier allenast något år tidigare haft blott två eller tre terminers kurs och den utbildning, som meddelades vid de bättre av småskoleseminarierna med tvåårig kurs, kunde betecknas som tillfredsställande.

I den proposition i ärendet, som avgavs till 1919 års riksdag, sattes också lärotiden till två år. Riksdagen biföll, vad Kungl. Maj:t hemställt. Den samma år utfärdade stadgan har i denna punkt följande bestämmelse: »Läro-kursen skall, där ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda föreskrivit, vara tvåårig.»

Medan staten tidigare visat ringa intresse för småskollärrinneutbildningen, tog den nu genom stadga och undervisningsplan samt de nya bestämmelserna angående statsbidrag och lärarlöner en väsentlig del av ansvaret för densamma. Reformen blev genomgripande och betydelsefull ej blott för skapandet av nöd-

vändig enhetlighet på detta utbildningsområde utan även genom de fördelar av pedagogisk och ekonomisk art, som den medförde för de flerstädes försummade och dåligt utrustade seminarierna.

Det nya stadgandet om tvåårig lärokurs vid småskolseminarierna innebar emellertid ett hinder för en fortgående förbättring av ifrågavarande utbildning, i vad denna är beroende av nödvändig tid för utbildningen. Som ovan framhållits, var redan vid stadgans utfärdande lärokursen vid samtliga seminarier tvåårig. Den skulle enligt dittills gällande bestämmelse vara minst ettårig, men intet hinder hade mött för landstingen att vid sina respektive seminarier utsträcka lärotiden i den mån behov ansågs föreligga, och de erhöles statsbidrag till härför behöfliga lärarkrafter. Skolöverstyrelsens förslag om minst tvåårig lärokurs avsåg att bibehålla landstingen vid rättigheten till lärokursens vidare utsträckning, vilken för en del landsting redan framstod som önskvärd. Ordet »minst» blev emellertid i stadgan uteslutet. Västerbotens läns landsting försökte år 1924 genom framställning till Kungl. Maj:t att på anförda skäl få göra lärokursen vid sitt småskolseminarium treårig, men framställningen lämnades utan bifall.

Redan samma år som reformen av småskolseminarierna beslutades gävos starka uttryck för en utbredd uppfattning om dess otillräcklighet i vissa avseenden. Då ämnet diskuterades vid svenska seminarieläraryrket i Göteborg samma år, yttrade en medlem av skolöverstyrelsen: »Det är tydligt, att vi komma efter med småskolseminariereformen, som upptogs på S. A. F:s program redan 1908, men vad som nu närmast beslutats, måste få verka någon tid åtminstone.» Mötet antog följande resolution: »Mötet uttalar sig för en sådan framtida utveckling av lärarutbildningen, att utbildningen av lärare för den första undervisningen göres likvärdig med utbildningen av lärare för folkskolans andra stadier. Snarast möjligt böra dock småskolseminarierna i enlighet med skolöverstyrelsens förslag beredas möjlighet till erhållande av statsbidrag för en tredje årsklass.» Vid det allmänna svenska folkskolläraryrket, som samma år hölls i Göteborg, gjorde mötet i förevarande fråga följande uttalanden: »Staten bör övertaga utbildningen av lärare för den första undervisningen, och denna utbildning bör göras likvärdig med utbildningen av lärare för det egentliga folkskolstadiet. Under väntan på den för omläggnings genomförande nödvändiga utredningen bör omedelbart kunna bestämmas, att utbildningstiden vid småskolseminarierna i enlighet med skolöverstyrelsens förslidet år till Kungl. Maj:t ingivna förslag må kunna utsträckas till tre år.»

År 1922 inkallade skolöverstyrelsen småskolseminariernas rektorer till överläggning om seminariernas angelägenheter. Överläggningarna vid mötet gävo ett starkt intryck av undervisningstidens otillräcklighet. Av olika talare framhölls svårigheten att på den korta utbildningstiden med upprätthållande av undervisningsplanens krav undvika överansträngning av eleverna.

Närmast med anledning av uttalanden vid de förenämnda stora lärarmötena år 1919 upptog centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförening frågan angående en ytterligare förbättring av småskolläraryrket samt tillsatte år 1921 en kommitté med uppgift att närmare utreda verkningarna

av 1919 års seminariereform samt i övrigt taga under omprövning framkomna önskemål i denna fråga. Det material, som kommittén sammanförde, gav vid handen, att den teoretiska undervisningen tidigare i allmänhet haft ett förhållandevis bättre utrymme på timplanen än övningsämnena, vilka tydligen blivit tillbakasatta på grund av bristande tid. Reformen medförde en nödvändig förbättring för de senare. Trängseln på timplanen blev dock för stor, de teoretiska ämnena måste i varje fall på något sätt tillgodoses, och resultatet blev i flertalet seminarier en ökad arbetsbörda för eleverna, vilken medförde en allmänt omvitnad överansträngning. Kommittén var enig om att arbetet i folkskolans lägre klasser kräver en lika god lärarutbildning som arbetet i de högre klasserna, vare sig sedan denna utbildning skulle bli likvärdig eller helt lika med utbildningen för det högre stadiet.

Det må här framhållas, att Sveriges småskolläraryrkesförening har visat sig starkt intresserad för en förbättring av småskolläraryrkesutbildningen, ja, att denna fråga i viss mån torde ha varit orsaken till föreningens stiftande. Föreningens styrelse fann ej det för 1919 års riksdag framlagda förslaget tillräckligt genomgripande. I anslutning till synpunkter, som vid ett styrelsemöte på nyåret 1919 hade uttalats, framförde föreningens dåvarande vice ordförande uti skolpressen i april samma år bl. a. nedanstående krav, till vilka åtskilliga under våren 1919 hållna större småskolläraryrkesmöten i antagna uttalanden anslöto sig: »För vinnande av större enhetlighet i utbildningen vid småskolseminarierna, en fastare och mera central organisation samt slutligen det bättre undervisningsresultat, som kräves för att tillgodose de berättigade anspråk, som ställas på småskolan, må följande önskemål uppställas som eftersträfvansvärda:

1. att småskolseminarierna måtte övertagas av staten;
2. att utbildningstiden vid småskolseminarierna utsträcker till tre år.»

Vid ombudsmötet år 1925 uttalade sig föreningen för att, i sammanhang med avveckling av den rådande överproduktionen på småskollärare, seminarierna bereddes möjlighet göra kursen treårig, då meningarna knappast kunde vara delade om behovet av ökad tid för denna utbildning.

Även seminarielärarnas förening har — som framgår av redogörelsen i propositionen — uttalat sig för en utsträckning av lärotiden vid småskolseminarierna till tre år.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförening har i en den 25 mars 1928 till Konungen ingiven skrivelse framställt samma önskemål. I framställningen betonades att handhavande av den första undervisningen vore så krävande, att förbättrade utbildningsmöjligheter måste anses starkt motiverade. Centralstyrelsen erinrade, att folkundervisningskommittén i sitt betänkande rörande folkskolseminarierna anfört bl. a.: »De mindre barnens undervisning och handledning är icke lättare utan i vissa avseenden svårare än de störres; faran för slentrian och mekanisering är i småskolan ej lättare att undgå än i folkskolan, snarare tvärtom, behovet av bildning och pedagogisk insikt hos läraren gör sig i det stora hela gällande i lika mån å barnskolans alla stadier, så snart man uppställer kravet på en verkligt utvecklande och uppfostrande lärar-

verksamhet. Kommittén trodde därför på en framtida för alla lärare i dessa skolor lika och gemensam utbildning. Även om denna grundsyn på lärarutbildningen måste anses riktig, torde dock tiden för detta måls förverkligande få anses ganska avlägsen. Men detta synes icke böra få hindra, att en nu som nödvändig och genomförbar befunnen förbättring av småskolläraryrkesutbildningen får komma till stånd.»

Skolöverstyrelsen, som avgav ett yttrande över framställningen från Sveriges allmänna folkskolläraforening, avstyrkte visserligen av ekonomiska skäl reformen, men underströk samtidigt dess stora pedagogiska betydelse.

Den kritik, som de sakkunniga ägnat förslaget om utsträckt undervisningstid i småskolseminarierna, har upptagits till granskning av Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraforening i en till Konungen den 20 februari 1931 ingiven skrivelse, vilkens innehåll återgives i en bilaga till denna motion.

Som ytterligare skäl för treårig kurs vid småskolseminarierna må erinras om önskemålen att i högre grad än förr anpassa de första skolårens arbete efter barnens krafter. Man söker tillgodose barnårens arbete efter barnens krafter. Man söker tillgodose barnens behov av omväxling och av sysselsättning med sakligt innehåll, och man strävar att i så stor utsträckning som möjligt låta barnen komma i beröring med verkligheten och genom egna iakttagelser och rön inhämta kunskaper. Men med detta ha också i avsevärd mån fordringarna stegrats på dem, som handha den första undervisningen.

En förlängning av utbildningstiden för småskolläraryrket synes nödvändig främst från synpunkten av den praktiska lärarutbildningens berättigade krav. Så fordrar exempelvis hembygdsundervisningen av lärarinnan ett ganska omfattande teoretiskt vetande, medan arbetsövningarna för ernående av goda resultat kräva mångsidig praktisk färdighet. För modersmåls- och sångundervisningens rätta handhavande erfordras utbildning i talteknik, ett ämne, som kräver omfattande och tidskrävande övningar, om lärarinnan ej skall göra mer skada än gagn på detta område. Gymnastikundervisningen har fått en helt annan ställning i småskolan än tidigare och kräver en grundlig utbildning av den, som skall handleda densamma. Undervisningen i kvinnlig slöjd i folkskolan måste av olika skäl i stor utsträckning läggas på småskolläraryrket, varför seminariet även i detta ämne måste giva en fullgod utbildning.

Skall lärarinnan kunna anpassa sin undervisning efter barnens förmåga att tillgodogöra sig densamma, kräves av henne ingående kännedom om barnens natur och själsliv. Det måste därför ställas den fordran på seminarierna, att de meddela sina elever tillräckliga insikter i psykologi, framför allt barnpsykologi. Och skall lärarinnan i sin undervisning kunna ge det bästa möjliga i varje särskilt ämne, måste hon jämväl hava erhållit en grundlig utbildning i pedagogik och metodik.

Jämte den praktiska lärarutbildningen hava småskolseminarierna emellertid även att meddela sina elever ett visst mått av allmänbildning. Ehuru småskolläraryrket skall meddela en mångskiftande undervisning och ansvara för barnens allmänna utveckling under ett mycket betydelsefullt skede av deras liv, fordras av lärarinnan ej större kunskaper, utöver vad folkskolan meddelar, än

dem hon kan hinna inhämta på den tid, som blir övrig av en tvåårig seminariekurs, sedan den praktiska lärarutbildningens olika grenar först blivit åtminstone något så när tillgodosedda. Att detta innebär ett underskattande av småskolläraryrket betydelse, synes ofrånkomligt.

Med de ökade bildningsmöjligheter, som i våra dagar stå till buds, skulle det möjligen kunna ifrågasättas, att den tvååriga lärotiden vid småskolseminarierna bibehölles, om som villkor för inträde vid seminariet fordrades, att sökandena redan förut inhämtat bättre allmänbildning. Emellertid torde en sådan utväg icke befinnas lämplig eller möjlig. På åtskilliga håll synas de högre inträdesfordringarna vid folkskolseminarierna ha medfört, att svårigheter uppstått för landsbygdens ungdom att där vinna inträde. Särskilt torde detta gälla i fråga om de kvinnliga seminarier. Ungdomen från städer och större samhällen har efter oavbruten skolgång ofta lättare att bestå i prövningen än ungdomen från den rena landsbygden, som av omständigheterna mången gång hindrats att skaffa sig de kunskaper, vilka vid ett inträdesprov krävas. De inträdessökande från landsbygden ha ofta en ganska rik praktisk erfarenhet, men de kunna det oaktat komma att få stå tillbaka vid inträdesexamen. Lyckas de komma in, visar det sig ofta, att de bli duktiga lärare, som särskilt lämpa sig för landsbygdens krävande skolor. Liknande erfarenheter ha också gjorts vid småskolseminarierna.

Utöver det anförda må slutligen erinras om de skäl, som framfördes i ett föredrag den 10 juli 1930 vid adertonde allmänna folkskolläraryrket av undervisningsrådet Sven Nylund (Bil. 2).

Under återopandande av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts prop. nr 212 med bifall till Kungl. Maj:ts hemställan i övrigt uttala sig för treårig lärokurs vid de blivande statliga småskolseminarierna.

Stockholm den 9 april 1931.

		<i>Ruben Wagnsson.</i>
<i>J. P. Johansson.</i>	<i>David Norman.</i>	<i>Oscar Olsson.</i>
<i>Robert Johansson-Dahr.</i>	<i>Kerstin Hesselgren.</i>	<i>A. J. Granström.</i>
	<i>Joh. Nilsson,</i>	
	Malmö.	

Bil. 1.

Småskollärrinneutbildningen.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening har med anledning av 1929 års seminariesakkunnigas utlåtande rörande treårig lärokurs vid småskoleseminarierna till k. m:t ingivit följande framställning.

Till Konungen.

I underdånig skrivelse den 25 mars 1928 hemställde centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening om snara åtgärder för statens övertagande av landstingens småskoleseminarier och för utsträckning av utbildningstiden vid dessa seminarier till tre år. Den 30 november samma år avgav skolöverstyrelsen till Eders Kungl. Maj:t begärt utlåtande i ärendet. Beträffande frågan om lärotidens utsträckning anförde överstyrelsen däri bl. a.: »För en förbättring av småskollärrinneutbildningen synas med hänsyn till de krav, som vår tid ställer på småskolans lärare, så starka skäl vara anförda, att överstyrelsen, om denna synpunkt kunde ensamt vara bestämmande, ej skulle tveka att tillstyrka bifall till den underdåniga framställningen om utsträckning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna till tre år.» Med hänsyn till ekonomiska synpunkter och rådande statsfinansiella förhållanden fann överstyrelsen emellertid utsiktslöst att för det dåvarande påyrka en förlängning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna. Den angelägnaste reformen i fråga om dessa seminarier vore deras övertagande av staten. Föredraganden, undervisningsrådet Nylund, ansåg emellertid, att överstyrelsen med hänsyn till de synpunkter, från vilka den närmast torde hava att bedöma det föreliggande spörsmålet, bort tillstyrka den underdåniga framställningen. I förnyad underdånig skrivelse den 1 mars 1929 har centralstyrelsen till bemötande upptagit vissa invändningar mot den föreslagna utsträckningen av lärotiden.

Den 29 december 1930 avgåvo de av Eders Kungl. Maj:t tillkallade »1929 års seminariesakkunniga» yttrande i ärendet. Beträffande lämpligheten av statens snara övertagande av de s. k. landstingsseminarierna äro de sakkunniga eniga. När det åter gäller frågan om utsträckning av lärotiden vid småskoleseminarierna från två till tre år uttala de sakkunniga, att de visserligen icke finna allt bra som det är men kunna dock icke förorda en förlängning av seminarietiden till tre år. De hänvisa därvid främst till de ekonomiska konsekvenserna, varefter bärigheten hos de skäl, som blivit framförda för en utsträckning av utbildningstiden, prövas.

Som skäl för sitt yrkande om en treårig utbildningstid hade centralstyrelsen i sina skrivelser sammanfattningsvis anført dels de stora och ökade krav, som den grundläggande undervisningen ställer på lärarinnan, dels den överansträngning av eleverna, som nu med den allt för korta utbildningstiden icke kan undvikas. Om dessa skäl yttra de sakkunniga, att de egentligen vore ett och samma och hade sin upprinnelse i centralstyrelsens förklaring, att fastän småskollärrinnan skall meddela en mångskiftande undervisning, så fordras dock av henne inga andra eller större kunskaper — utöver vad folkskolan meddelar — än som hon kan hinna inhämta under en tvåårig seminariekurs, sedan den praktiska utbildningens olika grenar först blivit åtminstone något så när tillgodosedda. De sakkunniga synas därvid ej tillräckligt beaktat den omfattande pe-

dagogiska motiveringen för kravet i centralstyrelsens skrivelse. De stanna däremot inför skolöverstyrelsens framhållande av den nuvarande tidens livliga pedagogiska strömningar och betonande av att den orientering i den moderna pedagogiken, som numera kräves av en lärare på barndomsstadiet, ingalunda bör vara mindre för småskollärarinnan än för läraren på det egentliga folkskolestadiet. Men då överstyrelsen angående den likvärdiga utbildningen uttalar att den med tagen hänsyn till den allmänbildning och den mångsidiga pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor, för att de skola bliva fullt skickade för sin uppgift, hölle före, att en treårig utbildning för småskollärarinnorna närmast motsvarade den fyraåriga utbildningen för folkskollärarna, anse de sakkunniga denna slutsats vara beroende på, vad som menas med »den allmänbildning och den mångsidiga pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor». De framhäva härutinnan, att småskollärarinnans arbete inskränker sig till de två första skolåren. De finna det icke ligga i sakens natur och icke vara uppvisat, att icke den undervisningskonst, som kräves på detta stadium, kan förberedas under en tvåårig seminariekurs. De sakkunniga vilja dock förordna en revision av seminariets undervisningsplan i syfte att omvandla det till en mera utpräglad fackutbildningsanstalt för lärarinnor vid våra småskolor.

I sin första underdåniga framställning i ärendet påvisade centralstyrelsen, att ifrågavarande seminariets hittillsvarande principaler, landstingen, förbättrade utbildningsförhållandena vid sina seminarier och härvid även utsträckte utbildningstiden från den stadgade minimitiden ett år till två år. Då i stadgan år 1919 infördes bestämmelsen om tvåårig kurs, var den också redan tillämpad vid alla seminarier, vid de flesta sedan flera år. Den vidare utvecklingen hindrades, i det landstingen tvärt emot vad skolöverstyrelsen föreslagit fråntogos rätten att ytterligare utsträcka utbildningstiden. Dittills hade de med beaktande av den fortgående utvecklingens växande krav på lärarinnan kunnat vidtaga nödvändiga förbättringar i småskollärarinneutbildningen om också under väntan på seminariereformen en avmattning i dessa strävanden kunde förmärkas. Den nya stadgan för småskoleseminarierna år 1919 visade sig visserligen genomgripande med ökade inträdesfordringar och fördjupade lärokurser samt modernare arbetssätt. Emellertid stod det från början klart, att de yttre organisatoriska villkoren ej motsvarade de ökade kraven på den inre utvecklingen. Redan vid 1919 års allmänna svenska folkskolläarmöte liksom också vid svenska seminarieläarmötet samma år uttalade man sig också för likvärdig lärarutbildning för folk- och småskolan, förberedd genom omedelbar utsträckning av lärotiden vid småskoleseminarierna till tre år.

Såsom skolöverstyrelsen framhåller och även de sakkunniga erkänna, har den pedagogiska utvecklingen sedan dess liksom utvecklingen på andra områden fått en alltmer ökad fart. Det ligger alltså i sakens natur att höjandet av folkskolans allmänna standard och dess skickliggörande att kunna på ett tillfredsställande sätt uppbära sin anställning som bottenskola måste vara i väsentlig mån beroende av hur småskolan, där grunden lägges för lärjungarnas färdigheter och i väsentlig mån även deras moraliska och intellektuella daning, är i stånd att fylla sin uppgift. Men ehuru nutidsläget ställer allt större krav på den grundläggande utbildningen, anse likväl de sakkunniga, att statsmakterna böra inskränka utbildningskursen vid dessa seminarier till endast två år, en tid som av samtliga landsting redan före år 1919 betraktades som ett oundgängligt minimum.

Till stöd för sin uppfattning att ett tillfredsställande resultat kan vinnas även med bibehållande av den gamla minimitiden erinra de sakkunniga om det förhållandet, att kunskaps- och bildningsnivån hos eleverna vid inträdet stigit.

På grund härav skulle seminariets allmänbildningsuppgift kunna skjutas undan till förmån för fackutbildningen.

Då centralstyrelsen i sina tidigare framställningar ansett sig kunna utgå ifrån, att småskolläroinnehållningen bygger på en grundval av goda folkskolekunskaper — väl att märka fullt aktuella och ej blott en gång inhämtade — så har den härvid ingalunda förbisett, att seminarierna nu ha ett stort antal elever, som helt eller delvis genomgått högre skolor av skilda slag. Emellertid anse de sakkunniga inträdesfordringarna formellt icke böra höjas. De sakkunniga vitsorda den klokt inriktade uttagningen bland de sökande till seminarierna, som visar sig däri, att mer än hälften av eleverna tillhöra den egentliga landsbygden och detta trots de större samhällenas rikare skolgångsmöjligheter och det stora antal av sökande med mångårig skolgång, som de senare åren medfört. Detta kan näppeligen bero på att landsbygdens ungdom skulle trots allt sitta inne med större kunskapsförråd utan måste nog hänföras till seminarieläraernas erfarenhet om utvecklingsmöjligheterna hos de olika grupperna. I varje fall är det nödvändigt för blivande lärare på lågstadiet att få de elementära kunskaperna upplivade och klarlagda, då de eljest svårigen kunna vinna en rätt inblick i de skilda metodiska spörsmål, som undervisningen på detta stadium uppställer. Vid seminarierna har den ena elevkategorien lika väl som den andra befunnits vara i behov av att komplettera sina allmänkunskaper, och det bör även bemärkas att en viss tid åtgår, innan elever med olika förkunskaper med framgång kunna deltaga i det gemensamma arbetet. Även må framhållas, att oberoende av förkunskaperna hos seminarieeleverna den viktiga del av lärarutbildningen, som består i de praktiska övningarna, vid ett tvåårigt seminarium måste få en allt för ringa omfattning. Skulle en utsträckning av undervisningsövningarna företagas inom ramen av nu gällande utbildningstid, såsom av de sakkunniga föreslagits, komme detta att innebära ett betungande merarbete för eleverna, då för dem förberedelsen för varje praktiklektion kräver mycket av tid och krafter.

Vid bedömandet av den för en småskolläroinnehållning behöfliga allmänbildningen bör ej förbises, att det icke som vid åtskilliga fackutbildningsanstalter gäller att utbilda till ett arbete, som skall utföras under annan persons ledning och tillsyn utan i stället gäller att utbilda lärare, som måste självständigt sköta uppfostran och undervisning av det mycket skiftande elevmaterial, de få under sin vård, en uppgift, vilken blir så mycket ömtåligare som den skall utföras i samverkan med de olika hemmen. För denna krävande uppgift behöves ett underlag av goda insikter på skilda ämnesområden.

Behovet av en genomgripande förbättring av utbildningen erfares naturligen i första hand av småskolläroinnehållningarna själva, och deras organisation har också allt från sin tillkomst med styrka uttalat sig för den föreslagna utsträckningen av utbildningstiden. Att detta behov ej är uppkonstruerat, framgår med all tydlighet genom deras livliga deltagande i på småskolans arbete inriktade fortbildningskurser. En del folkskolinspektörer avstyrka utbildningstidens förlängning under hänvisning till att småskolläroinnehållningarna genom dessa fortbildningskurser lämpligen kunna komplettera, vad som brister i utbildningen. En sådan utväg synas de sakkunniga dock ej ha velat anvisa.

När däremot flertalet folkskolinspektörer uttala sig för den treåriga lärokursen, vilja de sakkunniga göra troligt, att detta grundar sig ej endast på hänsyn till lärarkompetensen för småskolans eget behov, utan särskilt på den principiella uppfattningen om en fyraårig utbildning för folkskolans alla lärare och även — måhända ej fullt medvetet — på den mera praktiska hänsynen till de mindre folkskolorna. Vad här antytts beträffande de mindre folkskolorna nödvändiggör att betona, att dessa skolformer äro stadda i stark avskriv-

ning. En förbättrad småskolläraryrkesutbildning kan näppeligen heller ha i syfte att förhindra eller fördröja ett förbättrat skolväsen.

De sakkunnigas mening, att den begärda utsträckningen av lärotiden vore onödig, därför att myndigheterna i allmänhet vitsorda, att de tvåårigt utbildade småskolläraryrkesutbildade sköta sitt arbete tillfredsställande, har skolöverstyrelsen redan i förväg bemött, i det den framhåller, att man härvid går på sidan om vad saken egentligen gäller. Med samma argumentering kunde man lika gärna bevisa, att den senaste reformen med obligatorisk två-årig lärokurs egentligen varit överflödig, ty, såsom överstyrelsen framhåller, nog känna inspektörerna många gamla lärarinnor med mycket ringa seminarieutbildning, som göra sitt bästa i arbetet med relativt goda resultat. Det gäller, såsom överstyrelsen yttrar, att vid bedömandet av denna fråga se litet djupare och framför allt se framåt. Skolöverstyrelsen utvecklar närmare, hurusom den närvarande tidens livliga pedagogiska strömningar äro inriktade på att det för barnens psykiska och fysiska utveckling ingalunda är likgiltigt, hur man kommer till ett »gott resultat», utan att det tvärtom ligger den största vikt uppå att de metoder, som användas, äro psykologiskt och sålunda i verklig mening praktiskt bestämda, vilket i all synnerhet gäller i fråga om den grundläggande undervisningen och uppfostran på småbarnsskolestadiet.

Den genomgripande reformen av folkskoleseminarierna år 1914 drevs väl knappast heller fram på grund av enhälliga klagomål över den folkskolläraryrkesgenerationens oförmåga att fylla sin uppgift. En fortgående förbättring hade skett redan dessförinnan, och de dåvarande folkskoleseminarierna verkade nog ej ivrigare för en reform än vad småskoleseminarierna nu göra. Reformen av folkskoleseminarierna framdrevs för visso av folkskolekåren själv, som på egen erfarenhet av behovet grundade sina krav. Det är jämväl denna gång från kåren själv, som kravet på en förbättrad småskolläraryrkesutbildning framkommit.

Då centralstyrelsen i sin första underdåniga skrivelse i förevarande ärende angav de stora och mångsidigt ökade krav, som i vår tid ställas på den grundläggande undervisningen, framhöll den omöjligheten av att inom den föreskrivna lärotiden av två år pressa in en tillfredsställande utbildning för ett så viktigt kall. Omöjligheten av att stanna vid två års småskolläraryrkesutbildning fann centralstyrelsen bestyrkt bl. a. genom de enhälliga uttalandena vid det möte med småskoleseminariernas rektorer, som skolöverstyrelsen höll år 1922, varvid framhölls svårigheten, att på den korta utbildningstiden med upprätthållande av undervisningsplanens krav undvika överanstängning av eleverna. Skolöverstyrelsen säger i sitt utlåtande den 30 november 1928, att behovet av förlängd studiekurs grundar sig på raka motsatsen till ett underkännande av seminariernas arbete, nämligen erkännandet av att det nuvarande systemet kräver arbetsprestationer, som hart när gränsa till det omöjliga, varav följden måste bli en alltför pressande arbetstakt. De ledamöter av skolöverstyrelsen, som under årens lopp haft tillfälle att mera ingående följa småskoleseminariernas verksamhet, hade den bestämda erfarenheten, att förhållandet mellan de författningsenliga kraven på allt, som skall läras och övas under seminariekursen och den härför knappt tillräckliga tiden, innesluter ett problem, som ingalunda kan sägas hava erhållit sin slutgiltiga lösning. Undervisningsrådet Nylund, som är synnerligen väl insatt i förhållandena vid småskoleseminarierna, framhöll i ett föredrag om småskolläraryrkesutbildningen vid adertonde allmänna svenska folkskolläraryrkesmötet, att det kräves en förständig samverkan och betydande återhållsamhet av seminariernas lärare om elevernas hälsa icke skall äventyras och överanstängning undvikas. Han ansåg därför en utbildningskurs av tre år som ett minimikrav.

De sakkunniga finna, att centralstyrelsen i fråga om faran för överanstängning icke bygger på dokumenterade missförhållanden, utan att centralstyrel-

sen kommit till sin slutsats närmast på grund av sin uppfattning om lärotidens otillräcklighet för kursens genomgående. För att bemöta centralstyrelsens påstående hänvisa de sakkunniga till seminariernas betygsstandard och till yttranden av skolläkarna. De sakkunniga anse att de goda medelbetygen (omkring 2 = AB) i småskollärarexamen tala för att eleverna rå med att inhämta vederbörliga kurser. Häremot må framhållas, att bevisvärdet i anförandet av de jämförelsevis höga medelbetygen hos eleverna i de tvååriga seminarierna enligt centralstyrelsens mening ej är synnerligen stort. Det är känt, att betygsnivån vid läroanstalter av samma slag och vid skilda skolor är mycket varierande. Att statistiken i detta fall uppvisar goda medelbetyg vittnar endast om att seminarielärarna beaktat, under vilken tid det ifrågavarande kunskapsmättet inhämtats och därefter rättat sin betygsgivning. Skolläkarnas sjukjournaler kunna lika litet här tillmätas någon avgörande betydelse. Om seminarielärarnas sunda omdöme kunnat förmå dem att moderera sina fordringar, blir det tydligen endast ytterlighetsfallen, som skolläkaren kommer i kontakt med. Men spänningen, pressningen, faran för överansträngning är ju lika verklig, och dess följder för övrigt omvittnade av flera seminarieläkare. Det är ej heller troligt att ambitiösa elever, som äro måna om höga betyg, vid inträdande trötthetskänslor, huvudvärk o. d. vända sig till skolläkaren för att kanske bli föreskrivna en tids vila. Överansträngning under seminarietiden visar sig ofta senare. Centralstyrelsen vill erinra om att nerv- och sinnessjukdomar äro förhållandevis ofta förekommande inom småskolekåren. Givetvis kan detta i hög grad bero på de levnadsomständigheter, som tjänstgöringsvillkor och lönestandard föranleda, men det lär icke kunna bestridas, att lärarinnorna mängden gång ha svårare att härda ut i sitt under ogynnsamma förhållanden utförda arbete just därför att de gått till detsamma med från utbildningstiden nedsatta krafter.

Vid det slutliga ståndpunktstagandet till frågan om utsträckning av lärotiden har skolöverstyrelsen avstyrkt på grund av ekonomiska skäl. De sakkunniga finna även att det treåriga seminariet i sig innesluter ett ekonomiskt problem med många sidor, av vilka den årliga ökningen i driftskostnaderna och de erforderliga engångskostnaderna, som föreligga uträknade av byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen icke utgöra de mest betydelsefulla. Centralstyrelsen håller före, att de av skolöverstyrelsen och byggnadsstyrelsen beräknade engångs- och årskostnaderna för den treåriga kursen måste anses måttliga. Dessa kostnader minskas för övrigt genom den föreslagna inskränkningen i antalet seminarier. Genom användningen de närmaste åren av de redan befintliga ordinarie lärarkrafterna torde ökningen i kostnader bli obetydlig. Det torde ej heller föreligga någon avsikt, att, vare sig kursen blir två- eller treårig, de s. k. engångskostnaderna omedelbart skola utgå, då behöfliga lokalförbättringar endast successivt skulle komma att utföras.

Vad lokalbehovet beträffar skulle lärotidens utsträckande till tre år knappast komma att orsaka annan ökning än ett för den nya klassen behöfligt lärorum. Centralstyrelsen vill framhålla, att lokaler för en treårig kurs vid flera seminarier skulle kunna erhållas billigare, om man genast inriktar sig på treårskursens behov, än om lokaler först iordningställas för tvåårskursens behov för att sedan utbyggas för en tredje årskurs. Det må även nämnas, att det ej torde vara utsiktslöst att vid den föreslagna indragningen av ett flertal seminarier lokalfrågan för ett treårigt seminarium skulle för staten på ett synnerligen förmånligt sätt kunna lösas. Så ha t. ex. Kalmar stad och landsting utfäst sig att tillhandahålla fullständiga lokaler för ett tvåklassigt dubbelseminarium. Utfästelsen har givetvis skett i anslutning till de sakkunnigas förslag, att lärokursen skulle bibehållas som tvåårig. Inför utsikten av förmånen att i Kalmar erhålla ett treårigt dubbelseminarium med ett sålunda större antal

elever och lärare torde Kalmar stad och landsting även gärna tillhandahålla de två ytterligare lärosalar, som skulle komma att behövas.

Då de sakkunniga stannat inför att föreslå bibehållande av en tvåårig utbildning för småskollärarinnorna, ha de sakkunniga därvid ej varit eniga. En av de sakkunniga, undervisningsrådet Almkvist, har i särskilt uttalande föreslagit, att utbildningstiden för småskolans lärare utsträcktes från två till tre år. Denna åtgärd vore lämplig att genomföra i samband med det förstataligande av denna gren av lärarutbildningen, som nu föreslås. Den ekonomiska räckvidden av den ifrågasatta utsträckningen vore icke avskräckande, men förbättringens genomförande vid en senare tidpunkt blev förenad med större svårigheter och högre kostnader. Såsom av det föregående framgår sammanfaller sålunda undervisningsrådet Almkvists uppfattning med den, som tidigare gjort sig gällande inom centralstyrelsen och som centralstyrelsen alltjämt vidhåller.

Då sålunda starka skäl kunna anföras för en treårig utbildningstid för småskollärarinnorna, och då denna fråga synes böra avgöras samtidigt med frågan om statens övertagande av de av landstingen och av stad, som icke deltagit i landsting, inrättade småskoleseminarierna, vilket senare spørsmål Eders Kungl. Maj:t har för avsikt att förelägga 1931 års riksdag, får centralstyrelsen i underdånighet hemställa,

att Eders Kungl. Maj:t i samband med denna proposition måtte föreslå, att utbildningstiden vid småskoleseminarierna utsträckes till tre år.

Underdånigst

A Centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskolläraryörening vägnar:

(Underskrifter.)

Bilaga 2.

Småskollärarytbildningen.

Föredrag å 18:e allmänna folkskollärarytmetet den 10/7 1930 av
undervisningsrådet *Sven Nylund*, Stockholm.

Det är icke första gången frågan om småskollärarytbildningen upptagits på programmet för ett allmänt svenskt folkskollärarytmet. Och förmodligen blir det icke heller den sista. Mellan skola och seminarium äger det innerligaste samband rum. För befrämjandet av den allmänna folkbildningen i riket finnes intet säkrare och därför icke heller något nödvändigare medel än en god lärarytbildning. Det är därför rätt naturligt att perioder, som kännetecknats av framåtskridande och stark pedagogisk livaktighet på folkskolans område, i sin ordning framkallat krav på seminarier reformer, så att lärarytbildningen kunnat hålla jämna steg med de uppgifter, som mött lärarna i deras gärning. Så har också varje verkligt nytt skede i folkskolans utveckling medfört en seminarier reform. Det vore önskvärt, att i den växelverkan mellan skola och seminarium, som alltjämt måste äga rum, även seminarierna ägde förutsättningar för och kände sig uppfordrade att gå i spetsen, att bli va om icke banbrytare så dock i någon mån ledare av den pedagogiska utvecklingen. Glädjande nog tyda också åtskilliga tecken på, att en strävan i sådan riktning gör sig gällande vid våra seminarier.

*

Småskoleseminarium är ett jämförelsevis senkommet begrepp i vår folkundervisnings historia. Detta sammanhänger därmed, att småskolan själv hade en lång utveckling att genomlöpa, innan den erhöU den självständiga ställning i vårt skolsystem, som den sedan omkring ett 50-tal år tillbaka intager.

Vår första folkskolestadga av år 1842 var tillika en seminariestadga. Denna stadga använde blott termen »skola» och »skolor». Lärarna benämndes »skollärare», och de lärarytbildningsanstalter, vilkas inrättande samtidigt påbjödos i nämnda stadga, kallades kort och gott »seminarier». De från dessa seminarier utexaminerade lärarna hade i regeln att samtidigt undervisa barn på alla åldersstadier. Vi få erinna oss, att det var växelundervisningens blomstringstid.

Så småningom framväxte vid sidan av den egentliga folkskolan de år 1853 lagfästa mindre skolorna, rotskolorna, vilka kunde av husfäderna inrättas och förses med oexaminerade lärare. Dessa skolor leda rakt fram till skolformen »mindre folkskola». Men ur dessa mindre skolor hava också utsöndrats småskolorna i nuvarande bemärkelse, skolor sålunda allenast för nybörjare, tjänande såsom underlag för den egentliga folkskolan. I denna mening räknar småskolan år 1858 såsom sitt födelseår.

Småskolans tillkomst var en betydelsefull reform i vår tidigare folkundervisning. Den sammanhängde med den förut nämnda lancastermetodens avlösnng med ordnad, omedelbar undervisning och verklig klassindelning med flyttning efter inhämtade kurser. Den förnämsta främjaren av denna reform var Thorsten Rudenschöld, längre fram F. F. Carlson. För att underlätta småskolors allmänna införande anlogo ständerna härtill särskilt statsbidrag. Här uppstodo nu tvenne problem, som folkskolinspektörerna och domkapitlen hade att brottas med under 1860—70-talen. Det gällde dels ett ändamålsenligt ordnande av förhållandet mellan småskolan och folkskolan och dels anskaffande

av en helt ny lärarkår, som vore vuxen den ansvarsfulla uppgift, vilken hemmen tidigare i stor utsträckning ombesörjt, nämligen att i småskolorna meddela den grundläggande undervisningen.

Nu fanns alltså förutsättningen för en särskild småskolläraryt utbildning. Men den nya lärarkår, som nu skulle utbildas, skulle få sitt arbetsfält icke blott på småskolorna utan i stor utsträckning också på den egentliga folkskolans stadium. Jag har redan erinrat om de mindre folkskolorna, vilka huvudsakligen på grund av ekonomiska skäl skulle få nöja sig med småskollärare, liksom ock — av samma anledning — ett stort antal lärartjänster vid den egentliga folkskolan förbehållits lärare med den lägre kompetensen, de s. k. biträdande lärarna. Ehuru de nu äsyftade lärartjänsterna starkt minskats under de senaste åren, finnas ännu i vårt land 2,250 mindre folkskolor och 700 biträdande lärare. Antalet läraravdelningar vid rikets småskolor är för närvarande 10,300. Därtill kom, att under folkskolläraryrkestens dagar småskolläraryrkesterna erhöles ytterligare ett betydligt vidgat arbetsområde i den egentliga folkskolan. Exempelvis kan nämnas, att år 1920 tjänstgjorde icke mindre än 700 småskolläraryrkesters såsom vikarier på folkskolläraryrkesterna.

Jag har nämnt dessa omständigheter för att förklara dels anledningen till den massproduktion av småskolläraryrkesters, som tidigare varit erforderlig — för omkring ett 20-tal år sedan utexaminerades nära 1,000 om året, i år ha utexaminerats mindre än 300 — dels ock orsaken till den katastrofala nedgång i årsbehovet av småskolläraryrkesters, som inträffade för några år sedan såsom en följd av barnantalets plötsliga nedgång i småskolan ävensom folkskoleväsendets snabbt fortgående förbättring med småskolläraryrkesternas utträngande på det egentliga folkskolestadiet och ersättande med folkskolläraryrkesters. Denna senare utveckling, som sannolikt kommer att raskt fortgå, är värd att i detta sammanhang observeras även därför, att man nu kan räkna med att småskolläraryrkesterna för framtiden i stort sett får inrikta sig på småskolornas behov. De mindre folkskolorna torde för framtiden komma att få sin tillvaro begränsad till Norrlands obygder.

*

När, såsom jag förut nämnt, i vårt land uppkom behov av en särskild småskolläraryrkest, blev det icke staten som kom att ombesörja denna läraryrkest utbildning. Visserligen inrättade staten småskoleseminarier i övre Norrland för utbildning av läraryrkesters för finnbygden och lappbygden. Men i stort sett blev det jämte vissa enskilda företagare landstingen, som så småningom övertogo denna angelägenhet, en rätt säregen anordning, som med makten av historisk tradition fortgått ända in i våra dagar. De flesta av våra landstingsseminarier upprättades på 1870-talet.

Härigenom kom småskolläraryrkesterna att få en starkt provinsiell och lokalbetonad karaktär, så mycket mera utpräglad som det från början blev regel, att varje seminarium intog elever endast från det egna länet, inom vilket de nyexaminerade läraryrkesterna också, så långt möjligt, bereddes plats efter avlagd examen. Detta speciella slag av »hembygdsundervisning» har naturligtvis medfört vissa fördelar i pedagogiskt avseende. Men det ligger i öppen dag, att denna provinsiella avgränsning också haft sina olägenheter. Statens kontrollerande och ledande verksamhet i fråga om småskolläraryrkesterna inskränkte sig länge till förordnande av det ombud, som skulle närvara vid avgångsexamen. Situationen i det hela kan kännetecknas därmed, att allt fick gå, som man brukar säga, vind för våg. Det dröjde ända till år 1897, innan det blev några allmänna i författningsväg givna normer för småskolläraryrkesterna utbildningen. En betydande ändring till det bättre skedde väl genom 1919 års reform. Men om man tänker på den storartade utveckling, som vårt folkskole-

väsen liksom ock våra folkskoleseminarier under de senaste årtiondena undergått under statens mera direkt ingripande verksamhet, så nödgas man nog konstatera, att småskoleseminarierna alltfört äro relativt efterblivna. Åtskilliga äro ju tillfredsställande, men andra äro med hänsyn till lokaler och utrustning i övrigt ganska primitiva läroanstalter. Men det måste ju rättvisligen erkännas, att det ovisshetens och osäkerhetens tillstånd, som kännetecknat den nuvarande övergångstiden — i snart sju års tid har utredningskvarken varit i gång — ingalunda kunnat vara ägnat att stimulera landstingen till några kraftansträngningar för att försätta sina seminarier i tidsenligt skick.

*

Den reform av småskollärarytbildningen, som kom till stånd för ett decennium sedan — ombildningen av landstingsseminarierna beslutades 1919 och av statsseminarierna 1920 — var mycket betydelsefull. Därigenom förverkligades flera av de önskemål, som Sveriges allmänna folkskollärareförening länge haft på sitt program. Staten övertog då kostnaderna för lärarlönerna, varmed ock följde en mera enhetlig och effektiv ledning av seminariernas verksamhet genom skolöverstyrelsen, en löne- och pensionsreglering för seminariernas lärare genomfördes och en gemensam stadga för dessa seminarier, i mycket efter mönstret av den för folkskoleseminarierna gällande, utfärdades av Kungl. Maj:t. Det viktigaste var dock den nya undervisningsplanen, vilken byggde på väsentligen ökade inträdesfordringar, upptog utökade och fördjupade lärokurser och anbefalldes ett mera modernt arbetssätt. Även småskollärarytutbildningen skulle, så långt sig göra lät, byggas på psykologisk och i verklig mening praktisk-pedagogisk grundval. Detta i viss mån nya och vidgade program ha våra småskoleseminarier under de nu senast gångna tio åren haft att genomföra. Och de ha gjort det med stor arbetslust och omisskännelig framgång.

*

Jag antydde nyss vissa brister, som ännu vidlåda småskoleseminarierna. Därvid åsyftades i främsta rummet några av de yttre betingelserna för ett framgångsrikt arbete. Mot bakgrunden av dessa ogynsamma förhållanden, under vilka våra småskoleseminarierna arbetat och alltjämt arbeta, är det så mycket tacknämligare att det kan vitsordas, att resultatet av deras verksamhet kan betecknas såsom mycket gott. Ett sådant vitsord om småskollärarytutbildningen och de nuvarande seminarierna gives av de i sådant avseende mest kompetenta bedömare, folkskolinspektörerna. För egen del vill jag blott säga, att jag blir varm om hjärtat, när jag tänker på småskoleseminarierna och det arbete de utföra. Jag har besökt dem alla, åtskilliga flera gånger, oftast i deras stilla vardagsgärning men även vid mera högtidliga tillfällen, alltifrån det sydligaste med det förnämliga läget på Helgonabacken i Lund och till det nordligaste med det mindre förnämliga läget i Jokkmokks socken i den vida ödemarken i omedelbar närhet intill Norra polcirkeln. När jag sålunda i detta sammanhang finner mig böra vittna om min på personlig erfarenhet grundade höga uppskattning av arbetet vid våra småskoleseminarier, är det för att intet missförstånd skall uppstå, då jag strax vill komma med vissa likaledes i erfarenheten grundade önskemål angående en reform av den nuvarande småskollärarytutbildningen, önskemål, vilka böttna i en mera objektiv syn på det ifrågavarande problemet och de tidsförhållanden, som i samband härmed böra beaktas. Jag tror mig härvid i stort sett vara i samförstånd med hela den svenska folkskollärarytutbildningen, alldeles särskilt småskollärarytutbildningen själva. Och jag skulle mycket misstaga mig, om det icke också inom småskoleseminariernas lärarkår finnes en livlig känsla för behovet av en seminarierreform.

*

Med hänsyn till att frågan om våra småskoleseminarier och deras ställning, såsom jag förut antytt, legat under utredning i flera år och för närvarande är föremål för övervägande inom en kunglig kommitté, må det icke anses överdrivet att påstå, att denna fråga är i hög grad aktuell. Flera omständigheter hava samverkat till att skjuta densamma i förgrunden, kanske i främsta rummet nödvändigheten av att med hänsyn till den stora arbetslösheten inom småskolekåren reglera lärarinneutbildningen på ett sätt, som bättre svarar mot det verkliga behovet. Därmed var i själva verket parollen: statens övertagande av småskollärarinneutbildningen, given. Bland de spörsmål, som 1919 års seminariereform lämnade olösta eller blott till hälften lösta, var även detta om småskoleseminariernas ställning till staten. Nu äro praktiskt taget alla parter eniga på den punkten. För småskoleseminarierna själva har frågan om deras förstatligande sedan några år tillbaka varit en sådan kardinalpunkt, att seminariernas lärarkår rent av hyst fruktan för att vid sidan av densamma framföra några andra reformkrav, enär man icke velat för något pris medverka till en förlängning av det nuvarande för seminarierna så olycksdigra läget. Helt säkert hade denna fråga för länge sedan varit löst, om icke landstingen från början satt spärr för densamma genom en oklok ekonomisk kravpolitik gentemot staten. Nu har emellertid läget så tillvida klarnat, att riksdagen gett rent besked på den punkten, att de blivande statsseminariernas lokalfråga måste lösas på andra vägar än genom statsinlösen av landstingsseminariernas gamla fastigheter. Det är nu givetvis en av den sittande seminariekommitténs angelägnaste uppgifter att visa, hur den viktiga lokalfrågan kan och bör lösas.

*

Om goda förhoppningar sålunda finnas, att staten i en nära framtid kommer att helt övertaga småskolläraryt utbildningen i riket, så kan man likväl knappast säga, att en verklig seminariereform därmed blivit genomförd. Helt visst komma seminariernas förstatligande att betyda en viktig förutsättning för att de skola kunna på ett framgångsrikt sätt fullgöra sin viktiga uppgift. Men en seminariereform i verklig mening avse vi väl dock något annat, något som på ett mera reallt sätt verkligen bidrager till att förbättra och fördjupa lärarutbildningen.

Finnes då för det närvarande behov av en sådan mera ingående seminariereform? Jag svarar på den frågan utan tvekan jakande. Jag har redan i det föregående såsom min bestämda uppfattning angivit, att vunnit erfarenhet talar i sådan riktning. Men man kan givetvis icke heller förbigå den frågan, om icke i den närmaste tiden på skolans och pedagogikens fält finnes någonting nytt, som håller på att tränga sig fram och i allmänhet motiverar en förbättrad lärarutbildning. Jag erinrar i sådant hänseende om tvänne omständigheter, en av mera yttre och en annan av mera inre art.

Den nyss i vårt land genomförda skolreformen, genom vilken folkskolan för framtiden kommer att i allt högre grad bliva grundskola i ett mera enhetligt skolsystem, har väl icke och bör icke heller medföra krav på en omläggning av folkskolans organisation och arbete i annan utsträckning, än som bör betingas av folkskolans eget mål och välförstådda intresse. Men att reformen ställer vissa krav särskilt på folkskolans inre arbete och på resultatet av detta arbete är ofrånkomligt, och det ligger förvisso i folkskolans eget välförstådda intresse att så långt möjligt också fylla dessa krav. Det ligger ock i sakens natur, att höjandet av folkskolans allmänna standard och dess skickliggörande att kunna på ett tillfredsställande sätt uppbära sin ställning som bottenskola måste vara i väsentlig mån beroende av, hur småskolan, där den egentliga grunden lägges för lärjungarnas färdigheter samt deras moraliska och intellektuella danning, är i stånd att fylla sin uppgift. I vissa hänseenden, till exempel beträffande den

viktigaste förutsättningen för allt vad studier heter, nämligen läskunnigheten, är själva grundläggningen av så fundamental betydelse, att vad småskolan härutinnan försummar sällan kan helt repareras i fortsättningen.

Den andra omständigheten, som jag ville peka på, är även den grundad i tids- och samfundsförhållandenas tillskyndelse. Ingen torde kunna bestrida, att skolan för närvarande går till mötes, ja redan befinner sig uti en reformperiod, då den allmänna pedagogiska utvecklingen, särskilt beträffande skolans inre arbete, går i raskare takt än vanligt. Jag hänvisar i sådant hänseende till de föredrag, som redan hållits vid detta möte här i dag. Den närvarande tiden utmärkes av livliga pedagogiska strömningar, och överallt hava problemen rörande skolans arbetssätt blivit aktuella. Den mera vetenskapliga barnforskning, som numera med stor iver bedrives, verkar härvid befruktande. Den orientering i den moderna pedagogiken, som numera kräves av en lärare på barndomsstadiet, bör ingalunda vara mindre för småskollärarinnan än för läraren i den egentliga folkskolan.

När det nu gäller att av det anförda draga vissa praktiska slutsatser i fråga om en förbättring av småskolläraryrket, vill jag icke ingå i några detaljer beträffande ett sådant reformprogram utan blott i stora drag utöver det redan anförda framhålla tvänne krav såsom de mest angelägna.

Det ena av dessa är utbildningstidens utsträckning med ytterligare ett år. Denna fråga var uppe i diskussionen redan i samband med 1919 års seminarie-reform, men den fick icke då sin lösning. Dörren ställdes så att säga på glänt, i det att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att medgiva statsbidrags utgående till 3-årig lärokurs vid landstingsseminarierna, där man så önskade. Men den smälldes snart igen. Det dröjde icke länge, innan sådant statsbidrag nekades i ett fall, där dock en mycket stark motivering från seminariets sida anförts till förmån för 3-årig kurs. Och sedan har intet vidare försök gjorts i den vägen.

Kravet på en utsträckt utbildningstid behöver emellertid icke enbart motiveras med de nyss anförda allmänna behov, som skapats av nya tidsförhållanden. I själva verket har ett dylikt behov förefunnits alltsedan den nya undervisningsplanen för småskoleseminarierna tillkom. Denna kräver nämligen arbetsprestationer, vilka med hänsyn till den korta lärotiden hart när gränsa till det omöjliga. Följden måste också bliva en alltför pressande arbetstakt. För att det hela överhuvud taget skall kunna gå ihop och överansträngning av eleverna icke äventyras, kräves en förståndig samverkan och betydande återhållsamhet av seminariernas lärare. Men en lösning av problemet, som vinnes på den vägen, att kunskapsinhämtandet eventuellt förtunnas och vissa för läraryrket viktiga moment tillbakasettas, måste visserligen betraktas som med hänsyn till förhållandena nödvändig men kan ingalunda kallas önskvärd. Jag skulle kunna genomgå ämne efter ämne och med konkreta exempel visa, vilken spänning som måste råda mellan lärokursernas innehåll och den knappt tillmätta tiden.

Om sålunda den nuvarande 2-åriga lärokursen måst te sig alltför knapp redan med hänsyn till läroplanens krav i fråga om de kunskaper och färdigheter, som skola bibringas eleverna under seminarietiden, så gäller detta i ännu högre grad om den särskilda praktiska läraryrket utbildningen. Med treårig lärokurs skulle denna praktiska utbildning och den i samband därmed stående speciella metodikundervisningen, vilken nu måste koncentreras till andra klassen, erhålla tillräcklig tid under de två sista läsåren.

Frågan om en förbättrad småskolläraryrket utbildning genom lärokursens utsträckning har blivit väckt av Sveriges allmänna folkskollärareförening. Den har ock principiellt och i sak vunnit Skolöverstyrelsens anslutning. Dess underdåniga utlåtande i frågan år 1928 erhöll formen av en utredning, som oförtyd-

bart uppvisade behovet av en 3-årig utbildningstid. Den första punkten i Överstyrelsens sammanfattning av ifrågavarande utredning har denna lydelse: »För en förbättring av småskollärarytbildningen synas med hänsyn till de krav, som vår tid ställer på småskolans lärare, så starka skäl vara anförda, att Överstyrelsen, om denna synpunkt kunde ensamt vara bestämmande, ej skulle tveka att tillstyrka bifall till den underdåniga framställningen om utsträckning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna till tre år.» Att Överstyrelsens majoritet likväl avstyrkte reformen berodde uteslutande på ekonomiska hänsyn.

Nu finnas de, som väl erkänna, att den nuvarande utbildningstiden är alltför knapp, men dock mena att icke heller en treårig sådan skulle vara tillfyllest utan i stället anse, att full likformighet borde äga rum i fråga om lärarutbildningen för folk- och småskolans behov, såsom förhållandet är i andra länder. Tanken är tilltalande och bör icke utan vidare avvisas. Huruvida den kan realiseras hör emellertid framtiden till. Skulle en dylik reform aktualiseras nu, tror jag att man hade rätt att framföra även statsfinansiella betänkligheter. I varje fall kunde man icke avvisa kravet på en ingående utredning om, huruvida en 4-årig småskollärarytutbildning verkligen är för sitt ändamål behöflig. Mot kravet på en likvärdig utbildning för å ena sidan småskolans och å andra sidan folkskolans lärare, så att den ena gruppen av lärare blir lika väl förberedd för sina uppgifter som den andra gruppen blir för sina, torde ej vara något att invända. Men denna grundsats behöver icke med nödvändighet medföra krav på lika lång utbildningstid. Med hänsyn till den allmänbildning samt den pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor, för att de skola kunna sägas vara väl förberedda för sin uppgift, håller jag före, att en treårig utbildning för dem närmast skulle motsvara den fyraåriga utbildningen för folkskollärarna under förutsättning av någorlunda likvärdiga inträdesfordringar.

Under hänvisning till, att man till inträde vid våra småskoleseminarier numera kan påräkna icke så få sökande, som avlagt realexamen eller ha därmed svarande skolbildning, säger man från vissa håll: Se, detta är rätta vägen — bygg småskollärarytutbildningen på en dylik förberedande examensstandard och behåll den tvååriga utbildningen, eventuellt skär ned den till ettårig. För min del vill jag icke gärna tillråda en sådan utveckling. Erfarna seminarie-rektorer, som jag talat med om denna sak, ha styrkt mig i den uppfattningen, att detta icke vore lyckligt. Det vore orätt mot de landsbygdens flickor, som hittills huvudsakligen rekryterat småskoleseminarierna, att i stort sett avskära dem från småskollärarytutbildningen genom att kräva realexamen eller genomgång av 8-klassigt flickläroverk. Begåvningsurvalet spelar för lärarutbildningen en så stor roll, att föregående examina ej böra få vara avgörande. De som äga föregående skolbildning av nämnda valör, böra naturligtvis icke utestängas. Men åtskilliga av dem behöva väl även den treåriga lärarutbildningen, och för de verkligt duktiga kan det givetvis ordnas så, att de vinna inträde i en högre klass.

Treårig småskollärarytutbildning är ingalunda en oprövd seminarieform i vårt land och sålunda från denna synpunkt icke heller ett steg ut i det ovissa. Vi ha sedan gammalt 3-klassiga statliga småskoleseminarier i Norrland. Det är blott att fortsätta på den inslagna vägen och inrätta även de nya statsseminarierna efter dessa erkänt goda mönster. Och kostnaderna för en sådan reform ligga också preliminärt utredda genom samarbete mellan byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen. De äro ingalunda avskräckande. En koncentration av småskollärarytutbildningen till ett fåtal treklassiga seminarier skulle säkerligen icke bliva avsevärt dyrare än statens och landstingens nuvarande kostnader för en alltför vid men från kvalitetssynpunkt icke tillfredsställande seminarieorganisation.

Detta var alltså det ena av de huvudönskemål, som från folkundervisningens synpunkt måste framhållas inför den seminarierreform, som nu är förestående, nämligen seminariekursens utsträckning till 3-årig. Frågar man sig, vilka utsikter som förefinnas för detta önskemåls förverkligande, så vet man ju därom ingenting. Men saken behöver icke ligga alltför illa till. Det förhåller sig dock så, att Kungl. Maj:t ingalunda avvisat detta reformförslag utan tvärtom anbefallt de nu sittande seminariesakkunniga att vid fullgörandet av sitt uppdrag taga även denna sak i övervägande. Så länge ingenting talar i motsatt riktning, har man sålunda anledning att hoppas på ett välvilligt övervägande.

*

Den andra av de huvudfrågor, som måste träda i förgrunden vid en blivande seminarierreform, är den om seminarielärarnas kompetens och avlöningsförhållanden. Dessa båda nu nämnda sidor av spörsmålet rörande seminariernas lärare höra så nära tillsammans, att de knappast kunna på ett tillfredsställande sätt lösas var för sig. Vid den senaste seminarier reformen fortsatte man på den tidigare inslagna vägen att icke vare sig i fråga om den formella kompetensen eller lönestandarderna göra någon skillnad mellan lärarna i själva seminarieklasserna, ämneslärarna, och lärarna i övningsskolan. En dylik likställighet är från åtskilliga synpunkter sympatisk. Men den måste, såsom erfarenheten redan visat, i längden befinnas opraktisk och hinderlig för seminariernas höjande. Följden har naturligtvis blivit, att lönerna överlag icke kunna sättas högre än dem, som tillkomma övningsskollärare vid folkskoleseminarierna. Ja, de komma icke ens dit, enär den tillfälliga löneförbättringen och därav beroende dyrtidstillägg av någon obegriplig, aldrig uppbyggad anledning för småskoleseminariernas lärare utmätts ännu lägre än för nämnda övningsskollärare.

Att den formella kompetensen formulerats som skett, nämligen minst folkskolläraryxamen samt lämplighetsförklaring i varje särskilt fall av skolöverstyrelsen, är intet fel — tvärtom. Men en förutsättning för att man på den vägen skall kunna vinna syftet att åt läroanstalten förvärva de allra bästa lärarkrafter är naturligtvis, att lönerna äro så pass ordentligt tilltagna, att det uppstår verklig konkurrens om tjänsterna. Så har givetvis icke kunnat ske och kommer aldrig att ske med nuvarande låga lönestandard. Ett verkligt livsvillkor för våra småskoleseminarier är därför att lönerna höjas. Men naturligtvis kunna lönerna för seminariernas övningsskollärare icke höjas utöver de för andra övningsskollärare bestämda. Följden måste alltså bliva ett nytt lönesystem med väsentligen höjda löner för småskoleseminariernas ämneslärare. Då ämneslärarna vid våra folkskoleseminarier numera ha lektors ställning och åtnjuta lektors avlöning, borde man icke finna det orimligt att lärarna vid småskoleseminarierna finge åtnjuta adjunkts avlöning. Det vore önskvärt, att kompetensbestämmelserna icke finge en alltför formell prägel, som uteslöte den nuvarande individuella lämplighetsprövningen. Men bleve det nödvändigt, finge man ta även den konsekvensen.

*

Utom de sålunda anförda önskemålen vore det givetvis åtskilliga andra, som kunde framföras, då man nu står inför en reform av småskollärarytbildningen. Men jag vill i detta sammanhang nöja sig med att betona, vad man från folkskolans synpunkt måste anse vara det grundväsentliga, det som måste utgöra så att säga reformens hörnstenar. Och detta grundväsentliga är 1) statens övertagande av småskollärarytbildningen, 2) utsträckning av småskoleseminariernas lärokurs över hela linjen från två till tre år samt 3) nya

grunder för rekryteringen av småskoleseminariernas lärarkår, vilket med nödvändighet förutsätter en effektiv löne- och pensionsreglering för dessa lärare.

Det var med avsikt jag nyss betonade, vad seminarierformen bör innehålla »från folkskolans synpunkt». Därmed har jag kommit åter till utgångspunkten för detta föredrag: seminarierna äro folkbildningens tjänare. När man besinnar, vilken utomordentlig betydelse småskolläraryrket har för den grundläggande bildningen och folkuppfostran i vårt land, då måste det framstå såsom en fosterländsk angelägenhet av första ordningen att giva dessa lärarinnor en utbildning, som svarar mot deras betydelsefulla och höga uppgift.

Och måtte nu denna seminarierreform icke låta vänta på sig alltför länge.